

En ännu outnyttjad produktivitetspotential

av Bengt-Åke Wennberg

Vi lever i ett tjänstesamhälle men tänker och agerar i det som om det fortfarande vore ett industrisamhälle. Det betyder att vissa produktivitetspotentialer inte utnyttjas. I många avseenden fungerar det gamla fortfarande rätt bra men då det har allvarliga brister när det gäller att hantera tjänstesamhällets förhållanden så skapas störningar och kriser.

Oförmågan att utnyttja de slumrande potentialerna och sårbarheten kommer av att industrisamhällets tankefigur är inspirerad av Emile Durkheim och de forskare, filosofer och samhällsdebattörer som var verksamma under industrialismens framväxt.

Deras verklighetsbild utgick från att det var existerande strukturer – beslutade av ”makten” – som bestämde människors samverkan. Numera

kan vi konstatera att det är den enskilda individens produktivitet – det vill säga dennes egen personliga förmåga att bidra till ökad livskvalitet i samhället och de samhandlingar denne medverkar i – som behöver uppmärksammas.

Durkheim med flera byggde sina resonemang på att man genom användningen av forskningresultat, *vilka man betraktade som sociala fakta*, kunde "konstruera" organisatoriska strukturer, lagar, bestämmelser och ideologiska och moraliska förmaningar så skulle det önskade samhället kunna uppstå ([Wennberg 2000b](#)).

Numera vet vi att de fakta och resonemang man refererade till bara var komplexitetsreduktioner som hade begränsad relevans (Luhmann 2005). Fakta – framför allt i sociala sammanhang – "blir till". De är ständigt nya och olika beroende av vem som tar fram dem och i vilket sammanhang detta görs.

Någon entydig, given, allmängiltig och stabil sanning om uppkomsten av sociala mönster kan inte etableras. Den samverkan som uppstår är en konsekvens av hur individerna *väljer att handla* i de sociala kontexter de lever i. Detta framgår såväl av klassiska filosofer som exempelvis Karl Popper som nutida samhällsforskare (Popper 2017; [Alvehus 2020](#); [Kristensson Ugglå 2020](#); [Rothstein 2020](#)).

Det finns således ingen forskning eller kunskap som kan berätta hur individen bör handla i en speciell situation. Detta måste denne själv ta ställning till. Det finns heller ingen forskning eller kunskap som kan tala om hur samhället bör vara för att vara gott. Se det schema jag publicerade i min förra blogg.

I mina resonemang om hur en samverkan i grupper, verksamheter, organisationer och samhälle kan göras förutsägbar och stabil i allt större sociala kontexter har jag därför sökt mig fram i en helt annan kunskapsdimension. Den definieras som det "gula fältet" i min förra blogg. Jag har kallat detta fält för *det mänskliga samhandlandet*.

Jag utgår således från att det goda eller dåliga samhället "blir till". Det skapas av de val som människor av olika skäl bestämmer sig för att göra utifrån sin kunskap om de situationer de deltar i. Dessa val är i sin tur en konsekvens av vad de tror om vad andra kan komma att göra i den kontext de deltar i.

Om man utgår från detta grundantagande så får de som sysslar med forskning på sociala skeenden, verksamheter, organisationer och samhälle en vidgad uppgift jämfört med den de nu har.

Den nya kunskap som det finns anledning för dem att generera behöver riktas mot de individer som *deltar* i de sociala kontexter som studeras.

Detta innebär i sin tur att de som deltar måste vara med som partners i utforskandet. De kan inte vara passiva objekt för studier eller förändring.

Genom deras medverkan får den kunskap som då växer fram ett helt annat utseende och mening än den som vi tidigare haft tillgång till.

Kunskapen syftar inte endast till att berätta hur det "är" eller "borde vara" utan också till att göra *den enskilda individen* mer produktiv i det sociala sammanhang denna befinner sig i ([Wennberg 2020c](#)).

För att utnyttja denna produktivitet måste det skapas en win-win-situation. Även de andra individerna i sammanhanget behöver medverka till att skapa samhandlingar som gör *var och en av dem* mer produktiv än tidigare. Kunskapen som produceras måste därför rikta sig inte bara till den enskilda personen *utan till alla de som deltar i en social kontext*.

Detta kan illustreras med ett exempel.

För mig illustrerar oenigheten om lån eller bidrag i EU-diskussionen och tillsättandet av en expertgrupp som skall konstruera ett nytt Sverige ett grundantagande som botten i Durkheims ansats. De samtal och diskussioner som fångas i denna tankefigur blir därför fastlåsta i samma resonemang som präglade industrisamhället. Varför är det då inte bra? Jo för att den produktivitetspotential som utnyttjades för att skapa industrisamhällets välstånd visat sig vara alltför begränsad och för att själva utnyttjandet av potentialen leder till en lägre livskvalitet för många.

Den stora framgångsfaktorn och den ökade livskvaliteten i industrisamhället uppstod nämligen när det enkla manuella arbetet kunde ersättas av maskiner. Därför blev investeringar som kunde stödja en sådan övergång och anpassa samhället till de nya förhållandena värdefulla och viktiga.

Sådana investeringar var lämpliga objekt för lån. Investeringen kunde då förväntas ge avkastning och därför betalas tillbaka. Denna balans mellan investeringar, konsumtion och livskvalitet existerar emellertid inte i samma omfattning i tjänstesamhället. Många av de tjänster som nu erbjuds ger ingen uppenbar avkastning varken i pengar eller i ökad faktisk och långsiktig livskvalitet för många – trots att man påstår att BNP mäter just livskvaliteten.

Konsumtion och service ger, så som de nu erbjuds, stora extra kostnader för samhället och jorden, som vi alla måste dela på. Många erbjudanden föröder begränsade resurser har därför till och med en direkt negativ effekt på livskvaliteten. Andra erbjudanden ökar klyftan mellan rika och fattiga och många har samma nackdelar som exempelvis bruket av narkotika och alkohol genom att de gör människor beroende av skadliga vanor. Trots att de alla höjer BNP

För att kunna fortsätta som förut – rots en bristande avkastning – blir många av EU:s medlemsländer beroende av bidrag. Det är emellertid inte i evighet möjligt att bortse från att det som görs dränerar gemensamma resurser. Vi måste gemensamt kräva att det som görs också *skall öka produktiviteten och livskvaliteten för oss alla.*

En helt ny form för produktivitet som är lämpad för tjänstesamhället måste därför hedras, uppfinnas och utvecklas – nämligen *den enskilda individens kapacitet att vara produktiv* i sin samverkan med andra. Individens förmåga att genom vad denne gör tillsammans med andra skapa *ökad livskvalitet för sig och världen i övrigt* behöver förbättras.

Så fort man accepterar ett sådant åtagande får det konsekvenser. En forskare kan exempelvis inte nöja sig med att göra sin forskning kvalitativt korrekt och låta den bara vara av värde för karriären eller ett fåtal inom akademien. Forskningen måste också producera kunskaper som är till bred nytta för sådant handlande som i vår tid skapar ökad livskvalitet

för många. Detta skapar en distinkt skillnad mellan olika sorters forskning. Samma resonemang kan föras när det gäller många andra tjänster.

Detta är ingen kritik mot det som finns. Men det måste kompletteras med annat. I många fall är exempelvis turism en service som globalt sett dränerar mänskliga och fysiska resurser som skulle kunna vara till bättre nytta på andra områden. Samtidigt är turism säkert något som alltid kommer att finnas. Men den kan bara existera som en konsekvens av rikedom och överflöd. Om nu detta överflöd och denna rikedom hotas så måste andra aktiviteter som ökar produktiviteten växa fram och bli mer vanliga.

Jag hävdar därför att en *annan typ av tjänst* som gör det möjligt för kunden att handla så att denne *samtidigt* ökar sin och andras livskvalitet är viktig för oss alla att stödja och introducera. Den är värd att betala för. Precis som fallet var med en investering under industrisamhället så uppstår genom tjänsten *en avkastning i bättre livskvalitet för alla*.

För detta behövs varken bidrag eller lån. För att tjänsten skall uppstå behövs istället en ökad förståelse *för att den är värd att betala för* eftersom den gör de företag och verksamheter den riktas mot mer värda för oss alla, för samhället och för deras egna kunder.

För att detta skall förverkligas måste tjänsteerbjudandet vara handlingspåbudande och riktas mot en ökad mänsklig produktivitet och livskvalitet. Vilka mänskliga resurser och kunskaper som i dag saknas men som nu behöver efterfrågas och göras tillgängliga skall jag återkomma till i nästa blogg.

Referenser

Alvehus J (2020a): Forskarnas gräl är kärnan i vetenskapen. Stockholm: DN debatt 10.5.2020.

<https://www.dn.se/debatt/forskarnas-gral-ar-karnan-i-vetenskapen/>

Kristensson Ugglå B (2020): Vetenskapen behöver ta ett steg ut ur sig själv. Stockholm: SvD 1.6.2020.

<https://www.svd.se/vetenskapen-behoover-ta-ett-steg-ut-ur-sig-sjalv>

Luhmann N (2005): Förtroende – en mekanism för reduktion av social komplexitet. Riga: Diadolos.

Popper K (2017): Det öppna samhället och dess fiender. Stockholm: H:ström Text & Kultur AB

Rothstein B (2020): Undervisning i vetenskapsfilosofi kan sprida destruktiva idéer. Stockholm: DN 10.5.2020.

<https://www.dn.se/debatt/undervisning-i-vetenskapsfilosofi-kan-sprida-destruktiva-ideer/>

Törnberg A (2017): The wicked nature of social systems. Göteborg: Doktorsavhandling vid sociologiska institutionen på Göteborgs Universitet.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/51507/3/gupea_2077_51507_3.pdf

Wennberg B-Å (2020a): Tofflers framtidschock är i dag ett faktum. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2020-bloggar/Blogg2007011.pdf>

Wennberg B-Å (2020b): Coronakrisen speglar vår oförmåga att hantera ett normalt tillstånd av social komplexitet. Degerfors: Blogg 200708 Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2020-bloggar/Blogg20070812.pdf>

Wennberg B-Å (2020c): Att höra och säga det handlingspåbudande. Degerfors: Blogg 200810. Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2020-bloggar/Blogg2008193.pdf>